

ESKİ TÜRKÇEDEN NİĞDE AĞZINA UZANAN BAZI KELİMELER

Some Words From Old Turkish To Nigde Dialects

Seyfettin ÖZDEMİREL¹

¹ Arş. Gör., Çaç Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ozdemirelseyyfettin@gmail.com, orcid.org/0000-0001-9534-3601.

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 24.12.2023
Kabul/Accepted: 28.01.2024

DOI:10.20322/littera.1409122

Anahtar Kelimeler

ağız, Niğde ağızı, Eski Türkçe, Türkiye Türkçesi, söz varlığı.

ÖZ

Türkiye Türkçesi yazı dilinde Arapça, Farsça, İngilizce, Fransızca vb. yabancı kökenli kelimelerin varlığı bilinmektedir. Bu durum Türkiye Türkçesi ağızlarında da mevcuttur. Yani yabancı kökenli kelimelerin varlığı ağızlarda da kendini göstermektedir. Bunun yanı sıra günümüz yazı dilinde kullanılan pek çok Eski Türkçe kelime, varlığını yazı dilinde değil ağızlarda devam ettirmektedir. Çalışmanın merkezi olan Niğde yöresi de Eski Türkçe söz varlığında görülen pek çok sözcüğü bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı Eski Türkçeden Niğde ağızına uzanan kelimeleri tespit etmektir. Türkçenin en eski belgelerinden olan Orhun Yazıtları başta olmak üzere takip eden yüzyıllarda kaleme alınan Kutadgu Bilig ve Dîvânu Lugâti't-Türk gibi önemli eserler Türk dili çalışmaları açısından son derece önemli kaynaklardır. Niğde ağızında konuşulan bazı kelimeler ile bu kaynaklarda yer alan kelimeler arasında benzerlikler bulunmaktadır. Yöre ağızında tespit edilen kelimelerin Eski Türkçedeki varlığı ve günümüze kadar geliştiği Orhun Yazıtları, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, Kutadgu Bilig, Dîvânu Lugâti't-Türk, Türkçe Sözlük ve Derleme Sözlüğü gibi eserlere bakılarak tanıklanmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

It is known to exist in the Turkey Turkish written language in Arabic, Persian, English, French etc. the existence of words of foreign origin. This situation is also exists Turkey Turkish dialects. In other words, the presence of words of foreign origin also manifests itself in dialects. In addition, Old Turkish words that are not used in today's written language continue their existence in dialects, not in the written language. Nigde region which is the center of the study, also contains Old Turkish words. In this context, the aim of the study is to determine the words from Old Turkish to Nigde dialect. Important works such as Kutadgu Bilig, Dîvânu Lügâti't-Türk which were written in the following years, especially the Orkhon inscriptions which are among the oldest documents of Turkish are extremely important resources for Turkish language studies. There are similarities between some of the word spoken in Nigde dialect and the words in these resources. The existence of the words found in the dialect of the region and their existence in Old Turkish have been tried to be proven by looking at the works such as Orkhon inscriptions, Old Uyghur Turkish Dictionary, Kutadgu Bilig, Dîvânu Lugâti't-Türk, Turkish Dictionary, Derleme Sözlüğü.

Atıf/Citation: Özdemirel, S. (2024), "Eski Türkçeden Niğde Ağızına Uzanan Bazı Kelimeler", *Littera Turca*, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 10/1, 85-106.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Seyfettin ÖZDEMİREL, ozdemirelseyyfettin@gmail.com

GİRİŞ

Güneybatı (Oğuz) grubu içinde yer alan Türkiye Türkçesi; ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı gibi alanlarda bazı farklılıklar göstererek çeşitli ağız gruplarına ayrılmıştır. Türkiye Türkçesinde unutulmuş veya kullanımdan düşmüş pek çok sözcük, bu ağız gruplarında varlığını sürdürmektedir. Bununla birlikte, Üstüner'e göre yazı dilinin büyük bir bölümü, bölgenin ağız özelliklerine dayanmaktadır. Yine dayandığı ağzın dışında, o lehçe sahasındaki diğer ağızlardan da bazı unsurları alabilirler. Bu bakımdan, o yazı dili için birer kaynak konumunda olan ağızlar, yine o yazı dilinin zengin bir dil haline gelmesine katkı sağlar (2000: 1). Bu bakımdan ağızlar üzerine yapılan söz varlığı çalışmaları, halk ağzında sadece belli bir kesim tarafından kullanılan bazı ifadelerin tanıtılmasını sağlayacak ve bu ifadelerin unutulmasını engelleyecektir. 1930'larda başlayan derleme faaliyetleri günümüzde de pek çok yörede devam etmektedir. Farklı yöntem ve tekniklerle devam ettirilen bu araştırmalar, bölgenin gramer özelliklerini belirlemenin yanı sıra söz varlığına katkı sağlaması bakımından son derece önemlidir.

Türkiye Türkçesi ağızlarına bakıldığında pek çok Eski Türkçe kelimeyi içinde barındırdığı görülmektedir. Söz konusu kelimelerin Orhun Yazıtları, Kutadgu Bilig, Dîvânu Lugâti't-Türk gibi önemli kaynaklardan bugüne ulaşması oldukça ilgi çekici bir durumdur. Bu sözlerin varlığı, Türk dilinin ve Türk tarihinin geçmişle bağının yeterince kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Eski Türkçe dönemi çeşitli araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır: Göktürk, Uygur metinleri veya Göktürk, Uygur ve Karahanlı metinleri¹. Bu çalışmadaki amaç, Niğde ağzında tespit edilen kelimeleri, Eski Türkçe dönemi ile karşılaştırmaktır. Bu bağlamda Eski Türkçe dönemi ile kastedilen VII-XIII. yüzyıllar arasındaki birbirini takip eden Göktürk, Uygur ve Karahanlı dönemleridir (bkz. Büyükakkaş 2009: 4). Yöre ağzından tespit edilen sözcükler, Göktürk metinleri üzerine hazırlanmış kaynaklarda, Kutadgu Bilig ve Dîvânu Lugâti't-Türk gibi eserlerde taranmış ve bu sözcüklerin taranan kaynaklarda geçen anlamları ve biçimleri verilmiştir.

1. Niğde Tarihi

Toroslar ile İç Anadolu'yu birbirine bağlayan Niğde şehri, tarih boyunca önemli bir geçiş güzergâhı üzerinde bulunan Gülek Boğazı ile pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış İç Anadolu arasında bulunduğu için önemli bir bağlantı noktası olmuştur (İyi 1999: 2). Niğde; Nevşehir, Kayseri, Adana, Mersin, Konya, Aksaray gibi illerin arasında yer almaktadır. Geçmişten günümüze bakıldığında Niğde topraklarında Hitit, Frig, Lidya, Pers, Makedon, Kapadokya, Roma, Bizans gibi önemli devletler hüküm sürmüştür.

1071 yılında gerçekleşen Malazgirt Savaşı sonrası Anadolu'nun kapılarının Türklere açıldığı ve takip eden yıllarda Oğuz Türklerinin Anadolu'ya baştan başa yerleştiği ve pek çok yörede hüküm sürdüğü tarihi kaynaklardan

¹ Caferoğlu (1984: 51-52); Yüce (1993: 25); Mansuroğlu (1979: 141); Sertkaya (2012: 85); Özyetgin (2013: 154) gibi araştırmacılar tarafından Göktürk ve Uygur dönemleri Eski Türkçe olarak kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra Clauson (1972); Rona-Tas (2013); Hacıeminoğlu (2008); Johanson (1998); Ercilasun (2006); Erdal (2004) gibi araştırmacılar yaptıkları çeşitli tasniflerde Karahanlı Türkçesini Eski Türkçenin içine dahil etmişlerdir.

anlaşılmaktadır. Sümer'den öğrendiğimiz kadarıyla 24 Oğuz boyundan 23'ünün Anadolu'ya gelmiş olduğu kesin olarak bilinmektedir (2016: 227). Malazgirt Savaşı sonrasında ele geçen Anadolu toprakları ile Niğde'ye de I. Süleyman Şah zamanında Ebülğazi Hasan vali olarak atanmıştır. Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesud zamanında ise oğlu II. Kılıçarslan bölgeye hâkim olmuş ve şehri önemli ölçüde tamir ettirmiştir. İlerleyen yıllarda Selçuklular tarafından büyük ölçüde imar edilen şehir önemli bir ilim merkezi haline gelmiştir (TDV 2007: 92).

1243 yılındaki Köseadağ Savaşı ile Anadolu'da Moğol hâkimiyeti görülmektedir. Daha sonraki yıllarda Eratna Devleti'nin de hâkimiyetine giren Niğde 1366 yılında Alaeddin Ali Bey'in bu yöreleri ele geçirmesi üzerine Karamanoğlu Beyliği'ne bağlanmıştır. Fatih Sultan Mehmet zamanına kadar Karamanoğulları hâkimiyetinde kalan Niğde, bu devirde Osmanlı Devleti'nin himayesine girmiştir. Niğde bazen Karaman bazen de Konya eyaletlerine bağlı sancak konumunda varlığını sürdürmüştür. Mısır valisi Mehmet Ali Paşa zamanında işgal edilen Niğde bir süre sonra Osmanlı topraklarına katılmıştır. O zamanlarda bölge Türk, Rum ve Ermeni nüfusunu yaşadığı bir sancak konumundadır (İyi 1999: 3-4).

XVI. yüzyılda Anadolu'daki Oğuz boylarına bakıldığında Niğde Sancağı'nda *Akkoyunlu, Alkaevli, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydili, Büğdüz, Çavundur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymür, İğdir, Karaevli, Karkın, Kayı, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yuva, Yüreğir* gibi boylara tesadüf edilmektedir (Şahbaz 2017: 54).

2. Niğde Ağzı

Oğuz-Türkmen boyları, aşiretleri ve oymakları arasında daha o yıllarda bile belli başlı ağız farklılıklarının mevcut olması ve yerleştikleri bölgelerde de farklı Oğuz-Türkmen boyları ile temas kurmaları sebebiyle Anadolu ve Rumeli sahasında birbirinden ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı bakımından farklı pek çok ağız bölgesinin oluşmasına neden olmuştur (Bulduk 2019: 53). Aynı veya benzer özellikleri bulunan bu ağızlar, tarihi ve etnik yapı ile de bağlantılı bir şekilde Anadolu'nun çeşitli yörelerinde kümeler halinde toplanmıştır. Bu topluluklar, iç göçlerin oluşturduğu karışma ve kaynaşma, eğitim-öğretim, iletişim araçlarının etkisi gibi çeşitli etkilere rağmen varlıklarını devam ettirmektedir (Karahan 2017: 1). Bununla birlikte, günümüz araştırmalarına bakıldığında ağız çalışmaları üzerine bazı sınıflandırmaların yapıldığı da görülmektedir. Karahan (2017: 1) bazı ses, şekil ve söz dizimi özelliklerini göz önünde bulundurarak yaptığı çalışmada Anadolu ağızlarını üç ana grupta toplamıştır. Bunlar; Doğu grubu ağızları, Kuzeydoğu grubu ağızları ve Batı grubu ağızlarıdır. Niğde de Batı grubu ağızları içerisinde yer almaktadır. Niğde ağızları ile ilgili çeşitli çalışmalar bulunmaktadır:

Tezler

Büyükakkaş, Ahmet (1996). *Niğde ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

Erdoğan, Songül (2012). *Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı*. Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

İyi, Yusuf (1999). *Niğde Sancağı 1259 (M. 1843) Senesi Cizye Defteri*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi.

Yıldırım, Ayşe (2004). *Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.*

Kitaplar

Akgül, Atilla (2020). *Bor Böyle Gonuşur. Niğde: Hamle Basın Yayın Gazetecilik Matbaacılık.*

Biltekin, Yusuf (2020). *Niğde Sözlüğü. Niğde: Hamle Basın Yayın Gazetecilik Matbaacılık.*

Makeleler

Erdoğan, Songül (2016). "Niğde Yöresi Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar I". *Türklük Bilimi Araştırmaları* 40: 70-82.

Özdemirel, Seyfettin (2021a). "Niğde Yöresinden (Dündarlı Kasabası) Derleme Sözlüğü'ne Katkılar". *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi (TÜBAR)* 50: 137-149.

Özdemirel, Seyfettin (2021b). "Niğde Yöresinden (Dündarlı Kasabası) Derleme Sözlüğü'ne Katkılar II". *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)* 6 (3): 270-285.

Uysal, İdris Nebi (2018). "Himmetli (Niğde-Merkez) Köyü Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar". *ERDEM* 74: 139-156.

Bildiriler

Büyükkakış, Ahmet (2009, 21-23 Mayıs). "Niğde Ağzı'ndaki Eski Türkçe Kelimeler Üzerine". *II. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı. Kars.*

3. Arkaizm/Eskicil Kavramı

Arkaizm kavramı Güncel Türkçe Sözlük'te "kullanıldığı çağdan daha eski bir çağa ait biçimin, yapının özelliği" olarak tanımlanmaktadır. Ayverdi ise "biçim, yapı ve üslupta kullanıldığı zamandan daha eski bir çağa ait özellik ve bu özelliği yeni eserlerde uygulama ve taklit etme yolu" olarak değerlendirmektedir (2010: 67). Ölmez bu ifadeyi "bir dilde Eski Türkçeye karşılaştırıldığında, diğer Türk dillerinde bulunmayan ses ve yapı özelliklerinin yanı sıra sözlüksel biçimlerin de Eski Türkçeye benzer biçimde yaşaması ve kullanılması" olarak açıklamaktadır (2003: 136). Gülsevin ise arkaik özelliklerden bahsedilmesi için kesinlikle bir karşılaştırmanın yapılması gerekliliğine değinir. Ona göre yapılacak olan bu karşılaştırma ya eş zamanlı olarak o dönemdeki bir diğer diyalekt ile ya da art zamanlı olarak söz konusu diyalektin eski dönemi ile yapılmalıdır (2015: 3).

Türkiye Türkçesi ağızları, arkaik unsurları içinde barındırması bakımından son derece önemli bir yapıya sahiptir. Bulduk'a göre Türkiye Türkçesi ağızları dil çalışmaları ve incelemeleri için önemli bir kaynak konumundadır. Çünkü ağızlarda gördüğümüz birçok ses ve şekil özelliğine sahip bir ifade yazı dilinde bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak bazı ses, şekil ve kelimelerin yazı dilinden ziyade ağızlarda kullanılıyor olması Türkçeye kaynaklık etmesi bakımından önemli bir zenginliktir (2019: 53). Ses, şekil ve söz varlığı açısından eskicil biçimleri koruyan ağızlar bu bakımdan ölçünlü dilden ayrılmaktadır. Bunun yanı sıra art zamanlı verilerin ortaya konulması,

dillerdeki arkaik unsurların korunması gibi özellikler bakımından ise önemli bir görev üstlenmektedir (Kürüm 2022: 281).

Niğde ağızına bakıldığında arkaik kelimelerin varlığı kendini göstermektedir. Yazı dilinden düşmüş bazı kelimeler, yöre ağızında kullanılmaya devam etmektedir. Bu kelimeler bazen deyimleşmiş şekilde de görülmektedir: *yumuş* “iş, vazife” > *yumuş buyur-* gibi. Yine Eski Türkçe bazı kelimeler şekil ve anlam bakımından değişikliğe uğrasa da bölge ağızında kullanılmaya devam etmektedir.

Niğde ve yöresi ağızındaki eskicil ifadelerin çoğunluğu Eski Türkçede görülen ilk anlamını korumuştur. Bununla birlikte bazı sözcüklerin ilk anlamının yanında yeni anlamlar da kazandığı görülmektedir. Niğde ağızında tespit edilen bu arkaik ifadelerin aynı zamanda pek çok bölgede (komşu illerde veya daha uzak bölgelerde) yaşadığı görülmektedir.

4. Söz Varlığı İncelemesi

Tespit edilen kelimeler, *sözlük disiplinine* göre alfabetik olarak sıralanmış ve ayrıntılı bir etimoloji çalışmasından ziyade anlamsal olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu kelimeler yöre ağızında farklı bir anlamda kullanılmaya başlanmışsa bu durum belirtilmiştir.

Bu çalışmada bazı *kaynak kişiler* ile yapılan görüşmeler sonucunda yöre ağızının söz varlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda yöre ağızı üzerine yapılmış çalışmalar da incelenmiştir (bkz. *Niğde Ağızı*).

aba: Anne. (KK-1, KK-2, NMBA, NS)

ET’de “abla, anne” (Gülensoy 2007: 43) anlamlarında görülen kelime, Niğde ağızında *anne* anlamında kullanılmaktadır.

DS’de ise “abla, büyük kız kardeş; anne; üvey anne, analık; büyükanne; kaynana; yenge; teyze; hala; yetişmiş bülûğa ermiş kız kardeş; hanım, hanımefendi; baba” gibi anlamlarda kullanılmaktadır (DS I 1993: 1-4).

ağız: Memeli hayvanların doğurduğu zaman verdiği ilk süt. (KK-1, KK-2, NS)

DLT’de *aguz* “ağız (ilk süt)” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 545) olarak geçen kelime Niğde ağızında da aynı anlamdadır.

ağ-: Yukarıya çıkmak, yükselmek. (KK-2)

EUES’de *ağmak* “yukarı çıkma, yükselme” (Wilkens 2021: 20) anlamlarında geçen kelime Niğde ağızında da *yukarıya çıkmak, yükselmek* anlamlarındadır.

ağnan-: Hayvanların kumda oynaması. (NS)

DLT’de sözcük *agna-* “hayvanlar debelenerek kaşınmak, ağnamak” biçiminde görülmektedir (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 544).

ağū: Zehir. (KK-2)

Niğde ağzında ve Uygur metinlerinde *ağū* sözcüğü *zehir* anlamında kullanılmıştır (Wilkins 2021: 22).

aħsak: Aksak, topal. (KK-1, KK-2, NS)

ET’de *aksak, aksak kişi, aksak ayaklı* (Wilkins 2021: 26) olarak geçen kelime Niğde ağzında da aynı anlamda kullanılmaktadır.

akka: Dede. (KK-1)

Kelime EUES’de *aka* “büyük erkek kardeş, ağabey” olarak geçmektedir (Wilkins 2021: 23). Niğde ağzında ise *akka* “dede” anlamında kullanılır. DS’ye baktığımızda kelimenin *baba* anlamına sahip olduğunu da görmekteyiz (DS I 1993: 135).

arka: Art, arka, sırt; elbise, giysi. (KK-1, NMBA)

DLT’de *arka; zorluklarda yardımcı olan kişi, arka, destek* (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 555) anlamlarında görülen kelime Niğde ağzında *arka, sırt* anlamını sürdürmektedir. Aynı zamanda *elbise, giysi* anlamını da kazanmıştır.

aş: Aş, yemek. (KK-2, NMBA)

ET’de “yemek, yiyecek, aş” (Ölmez 2012: 308) anlamlarında kullanılan *aş* sözcüğü Niğde ağzının yanı sıra pek çok yörede de değişikliğe uğramadan kullanılmaktadır.

aşık: Koyunun ayak kemiğinden yapılarak oynanan oyun. (KK-1, KK-2)

DLT’de *aşuk* sözcüğü “insanın veya hayvanın aşık kemiği” anlamında kullanılmaktadır (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 561).

baş: Yara, çıban. (KK-1, KK-2)

ET’de *baş* sözcüğü “yara” anlamda kullanılmıştır (Wilkins 2021: 148). Bu anlam bugün de çeşitli yörelerde halen kullanılmaktadır. Bizim üzerinde durduğumuz durum da ET’deki *yara, çıban* gibi anlamların Niğde ağzında korunuyor olmasıdır.

batman: Bir tür ağırlık birimi. (KK-1, NS)

Clauson’a göre etimolojik olarak *bat-* fiilinden gelmektedir, aslında bir ağırlık birimi olarak kullanılmaktadır (1972: 305). *Bir ağırlık birimi* olarak Niğde ağzında da kullanılmaya devam etmektedir.

benek: Hediye, takı. (HADSK, KK-1, NMBA, NS)

DLT’de *belek* sözcüğü “yolcunun akrabalarına getirdiği veya bir yerden bir yere gönderilen hediye” olarak geçmektedir (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 582). Niğde ağzında ise l > n ses değişimine uğrayarak *benek* kelimesi “hediye, takı” anlamında kullanılmaktadır.

bırgan: Yara. (KK-2)

DLT’de *bırgan* “toprakta, elde ve ayakta görülen çatlaklar” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 584) olarak geçen kelime Niğde ağızında da deride oluşan yaraları karşılamak için kullanılmaktadır.

bıkın: Bel. (KK-2)

EUES’de “kalça” (Wilkens 2021: 167); DLT’de ise “böğür” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 585) anlamlarında kullanılan kelime Niğde ağızında *bel* olarak kullanılmaktadır.

bildir: Geçen yıl. (KK-1, KK-2, NİKA, NMBA, NS)

DLT’de *bildir* “bıldır, geçen yıl” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 585) anlamında kullanılan kelime Niğde ağızında da *geçen yıl* anlamında kullanılmaktadır.

böğür: Böğür, kaburganın bölümü. (KK-2)

KB’de *bögür* “böğür” (Arat 1979: 119); DLT’de ise *bögür* “böbrek” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 597) anlamlarında görülen kelime Niğde ağızında *böğür, kaburganın bir bölümü* olarak kullanılmaktadır.

buñ: Dert, sıkıntı. (KK-2)

Orhun Yazıtları’nda “dert, sıkıntı, yokluk, ihtiyaç” (Tekin 2010: 135) anlamlarında kullanılan sözcük Niğde ağızında “dert, sıkıntı” anlamlarında kullanılmaya devam etmektedir.

çapıt: Çaput, bez. (KK-2, NMBA, NS)

DLT’de *çapıt* biçiminde geçen sözcük Türkiye Türkçesinde *çaput* biçiminde görülmektedir. Çünkü Türkiye Türkçesinde *g* sesinin düştüğünü görmekteyiz (Gülensoy 2007: 220). Sözcük Niğde ağızında da aynı anlamda kullanılmaya devam etmektedir.

çepiş: Bir veya iki yaşındaki keçi. (KK-1, NS)

DLT’de *çepiş* “altı aylık keçi yavrusu” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 619) olarak geçen sözcük Niğde ağızında *bir veya iki yaşında olan keçi* anlamında kullanılmaktadır.

çibık: Çubuk; asma. (KK-1, KK-2, NMBA)

ET’de *çibık* “dal, sap, dal ve yaprak” olarak görülen kelime (Wilkens 2021: 227) Niğde ağızında da *çubuk* anlamdadır. Bununla birlikte *çibık* sözcüğü *asma* anlamını da kazanmıştır.

çim-: Yıkanmak. (KK-1, KK-2, NİKA)

EUES’de *çom-* “batmak, dalmak, suya gömülme” (Wilkens 2021: 238); DLT’de de *çum-* “insan suya dalmak” (Gülensoy 2007: 243) olarak geçen kelime Niğde ağızında *çimmek* “yıkanmak” olarak kullanılmaktadır.

çömçe: Kepçe. (KK-2)

DLT’de *çömçe* “Oğuz lehçesinde kepçe” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 628) anlamında kullanılan kelime Niğde ağızında da aynı anlamdadır.

daz: Kel, saçsız. (KK-1, KK-2)

EUES’de *taz* “kel” (Wilkens 2021: 687) olarak geçen kelime Niğde ağızında da aynı anlamdadır fakat tonlu biçimdedir.

dikme: Fide, tohum, yeni dikilmiş fidan. (KK-2)

ET’de *tikme* “dikilmiş” olarak geçen kelime *tik-* fiilinden gelmektedir (Clauson 1972: 482). Niğde ağızında *dikme* “fidan” anlamında kullanılır.

eke: Bilmiş, becerikli. (KK-2, NvYA)

ET’de *eke* sözcüğü “abla” (Tietze 2016: 568) anlamında kullanılırken Niğde ağızında ise *bilmiş, becerikli* anlamında kullanılmaktadır. NMBA’da ise *gelinin yanında olan ve düşün boyunca ona yol gösteren bayan* olarak geçmektedir (Erdoğan 2012: 531).

enik: Hayvan yavrusu. (KK-1)

ET’de “hayvan yavrusu, enik” (Wilkens 2021: 108) olarak geçen *änük* sözcüğü Niğde ağızında da aynı anlamdadır. Aynı zamanda bu sözcük, Niğde ağızında küçüklüğü ve sevimliliği yönünden benzetme yapılarak çocuklar için *yavru* anlamında kullanılmaktadır.

erin-: Üşenmek. (KK-2)

ET’de “tembel, tembellik etmek” (Clauson 1972: 235) anlamında kullanılan *erinmek* sözcüğü Niğde ağızında da “tembellik etmek, üşenmek” anlamında kullanılmaktadır.

gıran: Hastalık, toplu ölüm. (KK-1, KK-2)

Kır- “kırmak, katletmek, öldürmek” (Gülensoy 2007: 510) fiilinden geldiği anlaşılan *gıran* sözcüğü Niğde ağızında *hayvanların toplu bir şekilde ölümünü* niteleyen *gıran girmek* şekliyle deyim olarak da kullanılmaktadır.

gıvı: Keçinin pisliği. (KK-2)

ET’de *kığ* “gübre, toz, kir, dışkı, pis, lekeli” (Wilkens 2021: 369) anlamında kullanılan sözcük Niğde ağızında *gıvı* şekliyle yaşamaktadır.

göger-: Yeşermek, morarmak, göğermek. (KK-1, KK-2)

ET’de *kökermek* (Gülensoy 2007: 376) olan sözcük Niğde ağızında tonlu bir şekilde *gögermek* olarak kullanılmaktadır.

günüle-: Kiskanmak. (KK-2, NS)

ET’de *küni* sözcüğü “kıskaçlık, kıskaç” anlamlarında kullanılmaktadır (Clauson 1972: 727). Niğde ağızında kullanılan *günülemek* “kiskanmak” sözcüğünün de *küni* kelimesinden geldiğini düşünmekteyiz.

kak-: İtmek, vurmak, süsmek. (KK-2, NİKA, NMBA, NS)

DLT’de “dövmek, hafifçe vurmak, kakmak” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 677) olarak geçen kelime Niğde ağızında da aynı anlamdadır.

kesek: Toprak parçası. (KK-1, KK-2, NS)

DLT’de “bir şeyin parçası” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 706) anlamındaki *kesek* sözcüğü Niğde ağızında tarlada veya arazide karşılaşılan *toprak parçası* olarak kullanılmaktadır.

kölge: Gölge. (KK-2, NvYA)

EUES’de sözcük *köligä* olarak geçmektedir (Wilkens 2021: 402). Niğde ağızında da tonsuz şekliyle kullanılmaya devam etmektedir.

on-: İyileşmek. (KK-1, KK-2)

ET metinlerde *on-* sözcüğü “sararmak, solmak” (Clauson 1972: 169) anlamlarında kullanılırken zamanla *düzeltemek, düzeltmek, iyileşmek* (Gülensoy 2007: 625) anlamlarında da kullanılmaya başlanmıştır. Niğde ağızında da *iyileşmek* anlamında kullanıldığı görülmektedir.

ögsüz: Öksüz, annesiz. (KK-2)

EUES’de “*baygın, bilinçsiz, akılsız, anlayışsız; annesiz, öksüz*” (Wilkens 2021: 528) olarak geçen kelime Niğde ağızında bizim tespit ettiğimiz kadarıyla *öksüz, annesiz* anlamında yaşamaktadır.

öl: Nem, ıslaklık. (KK-1)

Kelime, EUES’de *nem, rütubet* (Wilkens 2021: 530); DLT ve KB’de *ıslak, nemli* anlamlarında kullanılmıştır (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 786; Arat 1979: 359). Aynı zamanda Niğde ağızında olduğu gibi pek çok yörede de bu kelimeye rastlanmaktadır: öl (I): toprağın nemi, tav (DS IX 1993: 3328); yine yapım eki almış haliyle de pek çok yörede tespit edilmiştir: öllü: yaş, nemli (toprak için) (DS IX 1993: 3332).

ötürük: İshal. (KK-1, KK-2, NMBA, NS)

ET’de *ötürük* “ishal” (Wilkens 2021: 545) biçiminde geçen sözcük, Niğde ağızında da aynı anlamda kullanılmaya devam etmektedir.

övcele-: Ovmak, ufalamak. (KK-2, NMBA)

DLT’de *uwmak, uwşatmak* “ufalamak” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 926) sözcükleri Niğde ağızında *övceleme* “ufalamak” olarak varlığını sürdürmektedir.

perk: Sağlam, dayanıklı. (KK-1, KK-2)

ET'de *bärk* olarak geçen kelime *sağlam*, *koyu (orman)* anlamındadır (Gabain 2007: 267). Niğde ağzında da *canı perk* gibi söylemlerde kullanılan kelime *sağlam*, *dayanıklı* anlamlarındadır.

pıtırak: Diken; giysilere de yapışan bir tür ot. (KK-2, NMBA)

DLT'de *buturgak* "fıstık şeklinde bir diken" (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 605) biçimiyle karşımıza çıkan kelime Niğde ağzında biraz ses değişimine uğrayarak *pıtırak* biçimiyle görülmektedir.

sası-: Kokmak. (KK-2)

ET'de "kötü kokmak" (Wilkens 2021: 589) anlamındaki *sasımak* sözcüğü Niğde ağzında da "kokmak" anlamıyla kullanılmaktadır.

seğirt-: Koşmak, sıçramak. (KK-1, NS)

DLT'de *sekirtmek* "(at vb.) koşturmak" (Ercilasun-Akkoyunlu 2015: 813) olarak geçen kelime Niğde ağzında *seğirtmek* biçimindedir.

sındı: Makas. (KK-2, NİKA, NMBA, NS)

DLT'de *sındı* "Oğuzcada makas" (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 820) biçiminde kullanılan kelime Niğde ağzında ise *sındı* biçiminde yaşamaktadır.

sınıhçı: Kırık, çıkıkçı. (KK-1, NMBA, NS)

KB'de *sınuk* "kırılmış, kırık" sözcüğüne rastlanmaktadır (Arat 1979: 397). Bu kelimedenden türeyen *sınıhçı* sözcüğü Niğde ağzında olduğu gibi pek çok yörede de kullanılmaya devam etmektedir.

sırı-: Yorgan, battaniye vb. eşyaları dikmek. (KK-2, NİKA, NMBA)

Niğde ağzında *yorgan*, *battaniye vb. eşyaları dikmek* anlamında kullanılan sözcük DLT'de *sık dikişle dikmek* (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 821) anlamında kullanılmıştır.

siñir: Sinir. (KK-2)

EUES'de *siñir* "sinir" (Wilkens 2021: 615) olarak geçen kelime Niğde ağzında da aynı anlamdadır.

sin-: Pusmak, saklanmak. (KK-2, NİKA)

DLT'de *siñmek* sözcüğü "(yemek) sinmek; bir yere girip saklanmak; (gönüle) tesir etmek, işlemek; (su yere) batmak, emilmek" (Ercilasun 2014: 824) anlamlarında kullanılırken Niğde ağzında ise "saklanmak" şekliyle karşımıza çıkmaktadır.

sor-: Emmek, somurmak. (KK-2)

ET'deki *sormak* "emmek" (Wilkens 2021: 621) sözcüğü Niğde ağzında yaşamaya devam etmektedir.

sökel: Hasta. (KK-1)

DLT’de *sökel* “Oğuzcada hasta” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 831) olarak geçen kelime Niğde ağızında da aynı anlamdadır.

sügsün: Ense. (KK-1)

Kelime, EUES’de *süsgün/süskün* “sırt, arka; arka omurga” anlamında kayıtlıdır (Wilkens 2021: 638). Niğde ağızında ise *sügsün* olarak geçmektedir. Yine pek çok yörede de kelime varlığını sürdürmektedir (DS X 1993: 3707).

şişek: Kuzunun büyüğü, koyun. (KK-1, NMBA, NS, NvYA)

DLT’de *tişek* sözcüğü “iki yaşında koyun” anlamındadır (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 884). Niğde ağızında ise “bir veya iki yaşındaki koyun” anlamında kullanılmaktadır.

tat: Kekeme, peltek. (KK-2)

ET’de *tat* sözcüğü *yabancı* anlamında kullanılmaktadır (Ölmez 2012: 321). *Yabancı* anlamında kullanılan bir kelime zamanla ağızlarda *kekeme*, *peltek* anlamını kazanmıştır.

terma: Deride görülen bir çeşit hastalık. (KK-2)

ET’de *temregü* olarak geçen kelime Clauson’a göre *temre-* kökünden gelmektedir ve deriyi tamamen kuru kabuklarla kaplayan bir deri hastalığıdır (1972: 509). Niğde ağızında da *deride görülen bir tür hastalık* adı olarak karşımıza çıkmaktadır.

toklu: Kuzu, koyun. (KK-1, NİKA, NMBA, NS, NvYA)

DLT’de *toklu* “altı aylık kuzu” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 889) anlamındaki sözcük Niğde ağızında ise “altı aylık veya bir yaşını doldurmuş kuzu” anlamında kullanılmaktadır.

tuluk: Pekmez, peynir, yağ vb. şeyleri koymaya yarayan ya da yayık olarak kullanılan deri, tulum. (KK-2, NİKA, NMBA, NS)

EUES’de *tolkuk* “çuval, kese, hortum, tulum” (Wilkens 2021: 729); DLT’de *tulkuk* “üfürülerek şişirilmiş tulum” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 899) olarak geçen sözcük Niğde ağızında ise *tuluk* biçimindedir.

tutul-: Hastalığa tutulmak, yakalanmak. (KK-2)

DLT’de *tutulmak* sözcüğü “tutulmak, yakalanmak” anlamında kullanılmıştır (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 905). Niğde ağızında sözcük *hastalığa yakalanmak* anlamında kullanılmaya devam etmektedir.

ut: Utanma. (KK-2)

Sözcük, ET’de *uvut* “utanç” anlamında kullanılmaktadır (Wilkens 2021: 809). Niğde ağızında da “utanma” anlamında yaşamaktadır.

üzellik: Halk hekimliğinde kullanılan bir bitkidir. Aynı zamanda tütsü olarak da kullanılır. (KK-2, NMBA)

DLT’de *yüzerlik* “Oğuz lehçesinde üzerlik otu” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 994) biçimine rastlanan sözcüğün Niğde ağızındaki kullanımı *üzellik* şeklindedir.

yağrın: Sırt, iki kürek arası. (KK-1, KK-2)

DLT’de *yarın* “kürek kemiği” (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 954) olarak geçen kelime Niğde ağızında *yağrın* “iki kürek arası” olarak görülmektedir.

yaş-: Eşarp, örtü. (KK-2)

EUES’de *yaşmaklık* sözcüğü “gizlemeli, saklamalı” anlamlarında kullanılmıştır (Wilkins 2021: 875). Niğde ağızında da *gizlenmek*, *saklanmak*, *örtünmek* anlamlarını çağrıştıran *eşarp*, *örtü* şeklinde kullanılmıştır.

yaz-: Herhangi bir şeyi yaymak, sermek. (KK-2, NMBA)

ET’de *yadmak* “yaymak, sermek, döşemek” (Wilkins 2021: 851) anlamındaki sözcük Niğde ağızında “yaymak, sermek” anlamındadır.

yazı: Ova. (KK-2, NMBA, NvYA)

Orhun Yazıtları’nda *ova*, *step* (Tekin 2010: 187) anlamında kullanılan kelime Niğde ağızında da aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu kelimenin ilk şekli *yaç-* “sermek, yaymak” fiilidir. Bu sebeple *yazı* sözcüğünde *d > z* ses değişimini görmek mümkündür. *Yaz-* fiilinin sonuna *-l* zarf-fiil eki getirilerek isimleştirilmiştir. *Ova* ifadesi de zaten *dağların aralarında*, *eteklerinde yer alan yayılmış toprak* anlamındadır (Akar 2020: 310).

yeğni: Hafif. (KK-1, NMBA, NS)

ET’de *yiñil* “hafif, kolay” olarak kullanılmaktadır (Gabain 2007: 311). Niğde ağızında ise *yeğni* biçimindedir.

yel: Yel, rüzgar, ağrı. (KK-2, NMBA)

EUES’de *yel/yil* “rüzgâr, yel” (Wilkins 2021: 885) anlamında kullanılan sözcük Niğde ağızında bu anlamda kullanılmasının yanı sıra rüzgârla birlikte gelen *ağrı ve sızıyı* da karşılar olmuştur.

yılkı: Yabani at. (KK-1)

Orhun Yazıtları’nda *at sürüsü* (Tekin 2010: 188) anlamında kullanılan kelime Niğde ağızında da *yabani at* anlamında kullanılmaktadır.

yu-: Yıkamak. (KK-2, NİKA, NMBA, NS)

ET metinlerde *yu-* “yıkamak” (Gabain 2007: 313) olarak geçen kelime Niğde ağızında da aynı anlamda kullanılmaktadır.

yun-: Yıkanmak. (KK-2, NMBA)

Kelime, *yu-* fiilinin dönüşlülük eki almış halidir. ET metinlerde ve Niğde ağızında aynı anlamdadır.

yumuş: İş, görev (buyurmak). (KK-1, KK-2, NMBA, NS)

Kelime, EUES’de *hizmet* (Wilkens 2021: 920); DLT’de *iki veya daha fazla adam arasında haberleşme, haber götürüp getirme* (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 988); KB’de ise *hizmet, vazife* anlamlarında kullanılmıştır (Arat 1979: 558). Niğde ağzında da *iş, görev* anlamlarında kullanılmaya devam etmektedir.

5. Söz Varlığının Anlam Bilimi Açısından Değerlendirilmesi

5.1. Anlam Genişlemesi

aba Eski Türkçede “abla; anne” anlamında kullanılan sözcüğün ağızlarda pek çok farklı anlamda kullanıldığı görülmektedir: “abla, büyük kız kardeş; anne; üvey anne, analık; büyükanne; kaynana; yenge; teyze; hala; yetişmiş bülûğa ermiş kız kardeş; hanım, hanımefendi; baba” (DS I 1993: 1-4).

arka Eski Türkçede “sırt, arka” anlamındaki sözcük, ağızlarda “giysi, elbise” anlamı kazanmıştır.

bıkın Eski Türkçede “kalça; böğür” anlamında kullanılan ifade, ağızlarda “bel” anlamındadır.

çıbk “çubuk” anlamının yanında “asma” anlamı kazandığını görmekteyiz.

eke “abla” anlamının yanında “bilmiş, becerikli” anlamı da kullanılmaktadır.

enik “hayvan yavrusu” anlamı zamanla *küçük çocuklar* için de kullanılır olmuştur.

tat Orhun Yazıtları’nda “yabancı” anlamında kullanılan sözcük, ağızlarda “peltek, kekeme” anlamındadır.

yel “rüzgâr, yel” anlamında kullanılan ifade, ağızlarda bu anlamlarının yanı sıra “ağrı” anlamında da kullanılmaktadır.

yilkı Orhun Yazıtları’nda *at sürüsü* olarak geçen bu kavram, yöre ağzında *yabani at* anlamındadır.

5.2. Anlam İyileşmesi

on- Clauson’da sözcüğün “sararmak, solmak” anlamında kullanıldığını görmekteyiz. Bunun yanı sıra bizim tespit ettiğimiz anlam ise “iyileşmek, düzelmek” şeklindedir.

6. Söz Varlığının Karşılaştırılması

Bu bölümde Niğde ağzından tespit edilen ifadelerin, Türkiye Türkçesi ve ağızlarındaki varlıkları tablo halinde gösterilmiştir. İlk olarak tespit edilen kavram tablonun en soluna yazılmış daha sonra ise Türkiye Türkçesi ve ağızlarında var olanları kaydedilmiştir. Diğer bölümlerde TS’de kayıtlı sözcüklerin *halk ağzından* olanlarına ve *eskimiş* biçimlerine yer verilmiştir².

² Bu bölümdeki tablo Abdullah Mert’in 2019 yılında yazmış olduğu *Eski Türkçeden Türkiye Türkçesi Ağızlarına Uzanan Söz Varlığı* adlı doktora tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 1. *Eskicil Sözcüklerin Türkiye Türkçesi ve Ağızlarındaki Durumu.*

Tespit Edilen Eskicil Sözcükler	ET'den TT ve TTA'ya Uzanan Sözcükler	TS'deki <i>Halk Ağızından</i> Kayıtlı Sözcükler	TS'deki <i>Eskimiş</i> Kayıtlı Sözcükler
aba	-	aba	-
ağız	ağız		
ağ-	ağ-	-	-
ağnan-	-	-	-
ağu	-	-	-
aşsak	aşsak (<aksak)	-	-
akka	-	-	-
arka	arka	-	-
aş	aş	-	-
aşşık	-	-	-
baş	baş	-	-
batman	-	-	batman
benek	-	-	-
bıdırgan	-	bıdırgan (<bıdılgan)	-
bıkın	-	-	-
bildir	-	-	-
böğür	böğür	-	-
buñ	buñ	-	-

çapıt	-	çapıt (<çaput)	-
çebiş	-	çebiş (<çebiç)	-
çıbık	-	-	-
çim-	-	çim-	-
çömçe	-	çömçe	-
daz	-	daz	-
dikme	-	dikme	-
eke	-	eke	-
enik	enik	-	-
erin-	erin-	-	-
gıran	gıran (<kıran)	-	-
gıvı	-	-	-
göger-	-	-	-
günüle-	-	günüle-	-
kak-	kak-	-	-
kesek	kesek	-	-
kölge	kölge (<gölge)	-	-
on-	on-	-	-
ögsüz	ögsüz (<öksüz)	-	-
öl	-	-	-
ötürük	-	ötürük	-

öcele-	-	-	-
perk	perk (<berk)	-	-
pıtırak	-	-	-
sası-	-	sası-	-
seğirt-	seğirt-	-	-
sındı	-	sındı	-
sınıhçı	sınıhçı (<sınıkçı)	-	-
sırı-	-	sırı-	-
siñir	sinir	-	-
sin-	sin-	-	-
sor-	-	sor-	-
sökel	-	sökel	-
sügsün	-	-	-
şişek	-	şişek	-
tat	-	-	tat
terma	-	-	-
toklu	toklu	-	-
tuluk	-	tuluk	-
tutul-	tutul-	-	-
ut	ut	-	-
üzellik	üzellik (<üzerlik)	-	-

yağrın	-	yağrın	-
yaş-	-	-	yaş-
yaz-	-	yaz-	-
yazı	-	yazı	-
yeğni	yeğni	-	-
yel	yel	-	-
yılkı	Yılkı	-	-
yu-	-	yu-	-
yun-	-	yun-	-
yumuş	-	-	-

SONUÇ

Günümüzde, Niğde ağzı üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar; 4 makale, 4 tez, 2 kitap ve 1 bildiriden oluşmaktadır. Bunların yanı sıra, yöre ağzı üzerine geniş çaplı bir *ağz sözlüğü* hazırlanmamıştır. Bu tür söz varlığı çalışmaları, böyle bir sözlüğün hazırlanmasında önemli bir katkı sağlayacaktır.

Türkiye Türkçesi ağzları pek çok Eski Türkçe sözcüğü bünyesinde barındırmaktadır. Bununla birlikte ağzlarda tespit edilen bu tür ifadelerin standart dilde çok kullanılmadığı görülmektedir. Ağzlarda varlığını sürdüren bu ifadelerin, bazı ses ve şekil bilgisi değişiklikleriyle birlikte yaşadığı bilinmektedir. Bu çalışmada da amaçlanan yöre ağzında görülen eskicil öğelerin tanıklanmaya çalışılmasıdır. Bu bağlamda yapılan çalışmanın sonucunda, Eski Türkçe ile Niğde ağzı arasında yapı ve anlam bakımından kısmen değişiklikler olsa da benzerlik gösteren 68 kelime tespit edilmiştir. Bu kelimelerin 51'i isim; 17'si ise fiildir.

Çalışmada tespit edilen bazı kelimeler fonetik açıdan aynı kalırken bazılarında ise değişiklikler görülmektedir. Örneğin; *öl, sırmak, sormak, sökel, yazı, yıldı, yu-* vb. kelimeler fonetik bakımdan aynı kalırken *belek>benek, çom->çim-, buturgak>pıtıarak, uvut>ut, yüzerlik>üzellik* gibi kelimeler ise fonetik açıdan bazı değişikliklere uğramıştır.

Anlam açısından kelimelere bakıldığında ise çoğu sözcük ilk anlamını korumaktadır. Yine de bazı kelimelerin ilk anlamının yanı sıra yeni anlamlar kazandığı da görülmektedir. *Akka* sözcüğü "büyük kardeş, ağabey" anlamındayken "dede, baba"; *arka* sözcüğü "arka; zorluklarda yardımcı olan kişi, arka, destek" anlamlarındayken "elbise, giysi"; *bıkın* sözcüğü "kalça; böğür" anlamlarındayken "bel"; *eke* sözcüğü "abla" anlamındayken "bilmiş, becerikli"; *sügsün* sözcüğü "arka" anlamındayken "ense"; *yıldı* sözcüğü "at sürüsü" anlamındayken "yabani at" anlamını kazanmıştır.

Tespit edilen ifadelerin hepsi Derleme Sözlüğü'nde bulunmaktadır. Bununla birlikte Derleme Sözlüğü'nde bulunmasına rağmen Niğde kaydı altında olmayan sözcükler şöyledir: *ağnan-, akka, arka, aş, baş, batman, bildir, buñ, gıvı, kak-, kölge, on-, ögsüz, sası-, seğırtmek, sor-, sökel, yaşmak*.

Sözcüklerin bir kısmı Türkçe Sözlük'te de bulunmaktadır. Bunların *halk ağzından* alındığı veya *eskimiş* olduğu belirtilmiştir. Halk ağzından alınanlar: *aba, bırgan, çapıt, çebiş, çim-, çömçe, daz, dikme, eke, günüle-, ötürük, sası-, sındı, sıvı-, sor-, sökel, şışek, tuluk, yağrın, yaz-, yazı, yu-, yun-*; eskimiş olanlar ise: *batman, tat, yaş-*.

Eski Türkçede kelime başındaki tonsuz *k* ünsüzleri, Niğde ağzında tonlularak *g* ünsüzüne dönüşmüştür: *gıran, gıvı, göğermek, günülemek*. Bazen de tonsuz bir şekilde kullanılmaya devam etmiştir: *kölge*.

KISALTMALAR

Çev. Çeviren

DLT Dîvânu Lugâti't-Türk

DS Derleme Sözlüğü

ET Eski Türkçe

EUES Eski Uygurcanın El Sözlüğü

KB Kutadgu Bilig

NİKA Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı

NMBA Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Sözlük)

NS Niğde Sözlüğü

NvYA: Niğde ve Yöresi Ağzıları (İnceleme-Metinler-Sözlük)

TS Türkçe Sözlük

TT Türkiye Türkçesi

TTA Türkiye Türkçesi Ağzıları

KAYNAK KİŞİLER

KK-1: Ali Uzuntaş, 1964 doğumlu, ortaokul mezunu, emekli, Niğde/Dünderli Kasabası.

KK-2: Kifayet Uzuntaş, 1973 doğumlu, okuryazar değil, ev hanımı, Niğde/Dünderli Kasabası.

KAYNAKÇA

- Akar, Ali (2020). *Düşünen Türkçe*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Akgül, Atilla (2020). *Bor Böyle Gonuşur*. Niğde: Hamle Basın Yayın Gazetecilik Matbaacılık.
- Arat, Reşit Rahmeti (1979). *Kutadgu Bilig III-İndeks*. hzl. Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce. Ankara: TDK Yayınları.
- Ayverdi, İlhan (2010). *Kubbealtı Lugatı-Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Seçil Ofset.
- Biltekin, Yusuf (2020). *Niğde Sözlüğü*. Niğde: Hamle Basın Yayın Gazetecilik Matbaacılık.
- Bulduk, Türker Barış (2019). "Gümüşhane İli ve Yöresi Ağzları Söz Varlığında Eski Türkçe Kelimeler". *Mavi Atlas* 7/1: 52-67.
- Büyükkakş, Ahmet (1996). *Niğde ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- (2009, 21-23 Mayıs). "Niğde Ağzı'ndaki Eski Türkçe Kelimeler Üzerine". *II. Uluslararası Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı*. Kars.
- Caferoğlu, Ahmet (1984). *Türk Dili Tarihi I-II*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Clauson, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. İngiltere: Oxford Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet Bican (2006). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet Bican, Ziyat Akkoyunlu (2014). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânı Lugatî't-Türk*. Ankara: TDK Yayınları.
- Erdal, Marcel (2004). "Anadolu'da Kafkasya Türkleri (II)". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. 52 (1): 163-249.
- Erdoğan, Songül (2012). *Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı*. Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Erdoğan, Songül (2016). "Niğde Yöresi Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar I". *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 40: 70-82.
- Gabain, Anne Maria (2007). *Eski Türkçenin Grameri*. çev. Mehmet Akalın. Ankara: TDK Yayınları.
- Gülensoy, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gülsevin, Gürer (2015). "Arkaik-Periferik Kavramı ve Bu Kavramın Tarihî Batı Rumeli Türkçesi Ağzlarının Tespitindeki Önemi". *The Journal of Academic Social Science Studies*. 32: 1-12.
- Hacıeminoğlu, Necmettin (2008). *Karahanlı Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

İyi, Yusuf (1999). *Niğde Sancağı 1259 (M. 1843) Senesi Cizye Defteri*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi.

Johanson, Lars (1998). "The History of Turkic". *The Turkic languages*. London: Routledge.

Karahan, Leyla (2017). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: TDK Yayınları.

Kürüm, Mesut (2022). "Bayburt ve Yöresi Ağızlarındaki Bazı Arkaik Unsurlar". *Mavi Atlas*. 10 (1): 280-290.

Mansuroğlu, Mecdut (1979). *Karahanlıca-Tarihi Türk Şiveleri*. çev. Mehmet Akalın. Ankara: Sevinç Matbaası.

Mert, Abdullah (2019). *Eski Türkçeden Türkiye Türkçesi ve Ağızlarına Uzanan Kelimeler*. Doktora Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Ölmez, Mehmet (2003). "Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine". *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu: Mustafa Canpolat Armağanı*. Ankara.

Ölmez, Mehmet (2012). *Orhon-Uygur Hanlığı Dönemi-Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları-Metin-Çeviri-Sözlük*. Ankara: BilgeSu Yayınları.

Özdemirel, Seyfettin (2021a). "Niğde Yöresinden (Dünderli Kasabası) Derleme Sözlüğü'ne Katkılar". *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi (TÜBAR)*. 50: 137-149.

Özdemirel, Seyfettin (2021b). "Niğde Yöresinden (Dünderli Kasabası) Derleme Sözlüğü'ne Katkılar II". *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*. 6 (3): 270-285.

Özyetgin, Ayşe Melek (2013). "Tarihten Bugüne Türk Dil Alanı". *Yeni Türkiye Türkçe özel sayısı*. 55: 149-167.

RÓNA-TAS, András (2013). *Türkolojje Giriş*. çev. İsa Sarı. Ankara: Nobel Yayınları.

Sertkaya, Osman Fikri (2012). "Tagar ve Tagarçık Kelimeleri Hakkında veya Torba ve Torbalamak Üzerine Yeni Açıklamalar". *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi*. 732: 84-90.

Sümer, Faruk (2016). *Oğuzlar Türkmenler Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Tekin, Talat (2010). *Orhon Yazıtları*. Ankara: TDK Yayınları.

Tietze, Andreas (2016). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lügati C-E*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Türk Dil Kurumu. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü-I-XII*. Ankara: TDK Yayınları.

Oflaz, Mustafa (2007). "Niğde". *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 33. 92-95.

Uysal, İdris Nebi (2018). "Himmetli (Niğde-Merkez) Köyü Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar". *ERDEM*. 74: 139-156.

Üstüner, Ahad (2000). *Anadolu Ağzlarında Sıfat-Fiil Ekleri*. Ankara: TDK Yayınları.

Wilkens, Jens (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen (Altuigurisch-Deutsch-Türkisch) Eski Uygurcanın El Sözlüğü (Eski Uygurca-Almanca-Türkçe)*. Almanya: Göttingen Akademi.

Yıldırım, Ayşe (2004). *Niğde İli İçmeli Kasabası Ağzı*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.

Yüce, Nuri (1993). *Mukaddimetü'l-Edeb, Hıvârizm Türkçesi ile Tercümelî Şuşter Nüshası, Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.